THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

פראָטעסטירט!

דער איצטיקער קריזיס איז א צייטווייליקע דערשיינונג. מיר האָפן, אז מיר וועלן פון אים פריער אָדער שפעטער פטור ווערן, און גאַרמאָלע צייטען וועלן זיך צוריקקערן.

דערווייל ליידן מענשן פונ'ם קריזיס, און אין אזא צייט איז נאָטיר־לאך, אז יעדער איינער אזא זאַל על־פי נויט שניידן זיינע הוצאות. וועט איר אבער געפינען מאטעס און מאטעס וואָס זאָלן שניידן זייערע אויסגאבן אויפן חשבון פון זייער קינדס מילך? ווי אָרעם די עלטערן זאָלן ניט זיין, וועלן זיי, אזוי לאנג ווי ס'איז נאָך דאָ א צעך־פענטיקע מטבע אין הויז, די ערשטע זאַך קויפן דאָס פלעשל מילך פאַר'ן קינד.

ווייל זייער איינגענע נויט באטראכטן זיי ווי א צייטווייליקע שווערע איבערלעבונג. און דאָס קינד איז די צוקונפט. קריגט עס ניט די געהעריקע גאַרונג, וועט זיין געזונט אונטערגעגראָבן ווערן אויף שטענדיק.

זיכער איז פונם געזעלשאפטלאכן שטאנדפונקט דאָס קינד דאָס סאמע וויכטיקסטע. און זיכער איז פאַר דער געזעלשאפט דעם קינדס בילדונג ניט ווייניקער וויכטיק, ווי די גלאָז מילך וואָס עס מוז האָבן פאַר זיין פיזישן וואוילזיין.

אויב אונזער שטאָט פארוואלטונג מוז שפאָרן אויסגאבן, קאָן זי קיין ערגערן פלאָץ ניט געפינען, ווי צו שפאָרן עס אויפ'ן חשבון פון דער בילדונג פון אונזערע קינדער, די בויער פון אונזער צוקונפט. דער איצטיקער קריזיס איז א פארבייגיענדיקע דערשיינונג, אָבער יעדער סענט איינגעשפאָרט אויף דער בילדונג פון די קינדער וועט אונז אין דער צוקונפט זייער טייער קאָסטן.

די פארוואלטונגס קאָמיסיע פון דער היגער סקול באָרד, זיינען מיר אינפאָרמירט, האָט באשלאָסן ארויסצוהעלפן אונז, די שטייער צאָלער, דורך שניידן די באדינונגען פון די פאָבליק סקולס און . . . דורך ארויפלייגן נייע הכבדות אויף אונז. אָבער מיר זאָלן זיי טראָגן, הייסט עס, ווי עלטערן, און ניט ווי שטייער צאָלער.

עס ווערט פארגעשלאָגן צו רעכענען שכר לימוד פאַר'ן 12טן גרייד, וואָס האָט א פראָגראם פון ערשטן יאָר אונזערסטעט. דאָס וועט מיינען, אז ארימערע קינדער, וואָס וועלן ניט קאָנען צאָלן הונדערט דאָלאר אָדער מער א יאָר, וועלן ניט קאָנען אים באזוכן, און זיי וועלן מיט א יאָר פריער מוז אָנהויבן זוכן פרנסה, באלעטיקנדיק אזוי נאָך מער דעם ארבעטס מארק; די בריטישע רעגירונג האָט צוליב דער ארבעטסלאָזיקייט געזוכט, פארקערט, צו העכערן דעם שול־עלטער, כדי צו פארהאלטן די קינדער נאָך א יאָר אין שול.

באזונדערס שווער וועט זיך דאָס אָפרופן אויף די אָרימערע מיידלאך וואָס קלייבן אויס א לערער קראַרינערע און מוזן דורכמאכן דעם 12טן גרייד, כדי צו קאָנען אָנקומען אין נאָרמאל סקול (לערער סעמינאר). זיי דארפן דערנאָך יאָרן לאנג וואַרטן אויף א שטעלע, און עס וועט פאַר א סך פון זיי זיין אוממעגלאך צו צאָלן דעם שכר־למוד.

די קאָמיסיע שלאָגט ווייטער פאַר אויסצושניידן פרייע טעקסט בי־כער אין די העכערע קלאַסן פון עלעמענטאַר שול, וואָס וועט מיינען א נייע באַרייטנדיקע לאַסט אויף די פלייצעס פון די אָרימערע עלטערן — און פאַר־וואָס עפעס שפאָרן אויף טעקסט־ביכער, — האָט מען דאָך געקאָנט נאָך מער איינשפאָרן, ווען מען זאָל בכלל אין אלע קלאַסן רעכענען שכר־למוד . . .

נאָך אן איינשפאָרונג וואָס ווערט פאַרגעשלאָגן איז צו שניידן די צייט אינ'ם פריימערי (פארבאַרייטונג) קלאַס אויף האלב, — דאָס הייסט, אז א טייל קינדער זאָלן לערנען ביז מיטאָג און א טייל נאָך מיטאָג, אזוי אז איין לערערן זאָל זיך קאָנען ספאַרוועזן מיט צוויי קלאַסן. דאָס וועט מיינען, אז עטלאכע צענדליק לערערנס וועלן פארלירן זייערע שטעלעס און וועלן פאַר־גרעסערן די רייען פון די ארבעטסלאָזע.

די פארוואלטונגס קאָמיסיע פלאַנעוועט נאָך צו שניידן בכלל די שכי־רות פון די לערער. דאָס איז אין אלגעמיין א געפערלאכער פרעצעדענט, און אין דעם פאל וועט עס קריגן צו דעם, אז מענשן מיט אביסל פעאיקייטן זאָלן ווייניק פון דער לערער פראָפעסיע. יעדער שניט אין שכירות פון דער לערער־שאפט וועט פירן צו דעם, אז די פראָפעסיע זאָל דעגראַדירט ווערן, און דאָס וועט זיך זיכער שווער אָפרופן אויף דער דרציאונג פון אונזערע קינדער.

אָט די אלע פלענער דארפן דיסקוטירט ווערן אויף דער זיצונג פון סקול באָרד קומענדיקן דינסטאָג, און מיר זעען אויס, אז די שטימונג פון דער מערהייט פון דער "באָרד" איז לטובת די פלענער.

די בירגער דארפן דערפאַר באצייטנס לאָזן פילן די סקול טראַסטיס, אז זיי דערפילן ניט דעם ווילן פון די שטייער צאָלער שפאָרנדיק אויפ'ן חש־בון פון די קינדערס בילדונג.

דעלעגאַציעס דארפן געשיקט ווערן סיי צו די סקול טראַסטיס פער־זענלאך אין סיי צו דער זיצונג פון דער סקול באָרד צו פראָטעסטירן קעגן די פלענער צו שניידן דעם צייסטיקן ניוואָ פונ'ם וואַסטדיקן דור.

אונזערע נאָרד־ענדער שטייער צאָלער קאָנען קומען און זאָגן: "מיר, די ארימערע שטייער־צאָלער, ווילן ניט שפאָרן קיין מילך מיט קיין בילדונג פאַר אונזערע קינדער. די פארמעגלאכערע שטייער־צאָלער דארפן אוואדע ניט אויסזעצן!"

פראָטעסטירט. אזוי לאנג ווי פראָטעסטירן קאָן נאָך העלפן.

א לעבעדיקער גרוס פון ארבעטנדיקן ארץ ישראל

יוסף בארץ, דער שליח פונ'ם ארבעטנדיקן ארץ־ישראל, וועט דאָ צום ערשטן מאָל אויפטרעטן ביי א באנקעט דעם זונטאָג, און ער וועט אי־בערגעבן א גרוס פונ'ם ארבעטנדיקן ארץישראל. זייערע אויפטונען, זייערע נויטן און די חלומות וואָס באפליגלען זיי צו ארבעט און צו קרבנות.

דאָס ארבעטנדיקע ארץ־ישראל איז דער סאמע יסוד פונ'ם אידישן ארץ־ישראל. בלויז אויף די יסודות פון אידישער ארבעט קאָן זיך באפעס־טיקן דער אידישער ישוב אין לאנד און לאָזן דאָרטן טיפע וואָרצלען.

די ציוניסטן האָבן שוין לאנג אנערקענט אָט די גוואלדיק וויכטיקע ראָל וואָס די אידישע ארבעטערשאפט שפילט אינ'ם פראקטישן ציוניזם, און איר ארבעט ווערט דערפאַר באמאראכט ווי די וויכטיקסטע אינ'ם אויפבוי פון ארץ־ישראל.

דער שליח פונ'ם ארבעטנדיקן ארץ־ישראל קומט אהער אָפצוגעבן זיין גרוס פון דער ארבעט אין וועלכער מיר זיינען טיילווייזע שותפים, און אגב צו דערמאָנען אונז אזוי אין אזוי, ווי שותפים.

זיי דאָרטן טראָגן די שווערסטע לאַסט פון דער נאציאָנאלער אר־בעט און ברייגנען די גרעסטע קרבנות. פון אונז ווערט פארלאנגט בלויז אונזער בייטראָג, אויב מיר אליין זיינען ניט גרייט צו ברייגנען די זעלבע קרבנות אין דער פאקטישער ארבעט.

אוואדע זיינען איצט די צייטן שלעכט, — דאָס איז נאָר נט נויטיק איבערצו'חזר'ן. אָבער די שלעכטע צייט פילן זיי אויך דאָרטן, אויסער אנ־דערע גרויסע שטערונגען וואָס זיי מוזן באזיגן, און עס וואָלט ניט געווען קיין יושר איבערצולאָזן זיי אין אזא צייט צו טראָגן אליין די שווערע לאַסט, אָן היל אָן אָן דערמוטיקונג.

און מיר זיינען זיכער, אז אלע פריינט פונ'ם ארבעטנדיקן ארץ־יש־ראל וועלן מאכן די אָנשטרענגונג און וועלן בייטראָגן זייער חלק צום גע־ווערקשאפטן קאמפיין, שטארקנדיק די הענט פון די אידישע ארבעטער אין ארץ־ישראל און העלפנדיק זיי צו פארגרעסערן זייערע רייען דורך נייע חלוצים.

ארטור זינלבוים וועגן דער לאגע פון אידן אין פוילן

פון גרשוני

אויסגענדיק די געלעגנהייט וואָס אין טאָראָנטאָ ווייל איצט איינער פון די אקטיווסטע אידישע געזעלשאפטלאכע טו־ער פון פוילן, ה' ארטור זינלבוים, וועל־כער איז א ראטמאן אין ווארשעווער שטאָט ראט און קאָן אויסגעבונדן אלע פרטים פון דעם קאמף פאַר פאָליטישער און עקאָנאָמישער גלייכבארעכטיקונג פון די אידן אין פוילן און, וועלכער איז אויך איינער פון די אָנגעזעענסטע קול־טור טויער און באקאנטער ישורנאליסט און איז צוליב דעם אויך אויספירלאך באַ־קאנט מיט די ליידן און פרייד פון דעם דאָרטיקן אידישן קולטורעלן לעבן, האט דער שרייבער פון די שורות געהאט מיט אים א שמועס, און וועלכן ה' ארטור זיי־געלבוים האט איבערגעגעבן די פאָלגנ־דיקע אינטערעסאנטע ידיעות און מיי־נונגען:

אויף מיין ערשטער פראגע: צי זיינען אמת אלע ידיעות וועלכע גייען ארום אין דער וועלט וועגן דעם איצטיקן שווערן פאָליטישן רעזולטאט אין פוילן, געפינען זיך אין א שטארקער פארלעגענהייט ווען זיי דארפן אין אויסלאנד עפנטלאך ענטפערן אויף אזא פראגע, זייער ענטפער מוז זיין א שטיק דיפלאָמאטישע ארבעט, ווייל זיי מוזן זיך דאך אומקערן אחיים . . . . איך קאָן מיך דעריבער נישט ארויסלא־זען אין פרטים וועגן דער פאָליטישער לאגע אין פוילן. איך וועל אייך זאגן קורץ: — פארמעל האָט זיך אין פוילן גארנישט געענדערט; מיר האָבן א פאר־העלטנסמעסיק דעמאָקראטישע קאָנסטיטו־ציע, וועלכע גאראנטירט די בירגער כלל־ערליי פרייהייטן. כאטש דערמאנט אָבער די לאגע ביי אונז אין דער הומאָ־רעסקע פון איינעם א רוסישן המומאָרעסק, וועלכער האט אין די צארישע צייטן אויפגעשריבן א פראָעקט פון א קאָנ־סטיטוציע. האָט ער צוערשט אנגעשריר בען א שלל מיט פאראנגראפן וועגן אלערליי פרייהייטן, פון וועלכע די בירגער־מוזן גענישן: "דו מעגסט דאָס", "דו מעגסט דאָס" אין א. ו. נאָר צום סאמע סוף האָט ער אנגעשריבן נאָך איין פאָ־ראנגראף, וועלכער האט אנטהאלטן צוויי ווערטער: "א נוקא פאַר־אבאָ" (א נו פרוואו נאָר . . .) מיר האָבן א פארמע־לע פרייהייט פון ווארט, אָבער זשור־נאליסטן אין פוילן האָבן זיך זיך אין די לעצטע יאָרן צוריק אויסגעלערנט די מלאכה פון שרייבן צווישן די שורות. די דאזיקע מלאכה מוז מען הייטן צו אונז קאָנען נישט ערגער, ווי מען האָט זי גע־קאָנט אין די אלטע צייטן . . .

— צי קאָן מען דו איצטיקע לאגע אין פוילן באטראכטן ווי א סטאביליזירט?

— דאָס וואָס קומט היינט פאַר אין פוילן איז, נישט עפעס אנדערש, ווי א קאמף צווישן צוויי מלוכה פארמען — דאָס איז א קריזיס אין מלוכה לעבן פון א לאנד און קאָן דערייבר קיינמאָל ניט דערגרייכן קיין סטאביליזאציע־פונקט.

— צי האָט די פאָליטישע לאגע אויף א ווירקונג אויף דער עקאָנאָמישער לאגע פון לאנד.

— נאָטירלאך מוז דאָס האָבן א ווירקונג. — א חוץ דער געשטאלטונג פון די ביטערע שלאכט, צו דערווערבן נייע, און אפט מאָל צו באשיצן די אלטע רעכט, נאָך לאנגע יאָרן קאמף איז אונז קוים דאָס לעצטע יאָר געלונגען צו באקומען א סובסידיע פאַר'ן ארבעטס־לאכן אינסטיטוט. דערפאַר פארשפּילן מיר שוין א יאָר פיר באנאנדאַ דעם קאמף פאַר א סובסידיע פאַרן ארבעטס־טעאטער, בעת די פוילישע טעאטערס וועט־רען אויסגעהאלטן פון דער שטאט.

אבער נאָך וויכטיקער איז דער קאמף פאַר עקאָנאָמישער גלייכבארעכטיקונג. מיר רופן דאָס: "גלייכע רעכט אויף ארבעט פאַר די אידישע ארבעטער". — דאָס איז א ביטערער קאמף, וואָס פון זיין אויסגאנג איז אפהיינגיק די עקאָ־נאָמישע צוקונפט פון די אידישע מאסן אין פוילן. אָבער דער דאזיקער קאמף איז ביים הייסטיקן רעזולט פון דער.

— צי ווירקט נישט די נאָנצע איצ־טיקע לאגע אין פוילן אויף דער אנטוויק־לונג פון דער אידישער קולטור? צי דראָעט נישט א געפאר זי זאָל פאלן?

— איך גלויב נישט אין אזא געפאר: מיר האָבן אין פוילן א אידישע מאסן קולטור, זי האָט רייכע און טיפע קווא־לען. אויסערלאכע סיבות קאָנען זיי נישט פארשטאפן. דאָס אידישע לעבן אין פוילן איז עקאָנאָמיש זייער אָרעם — פיל אָרימער ווי עס קאָן זיך אן איינ־געזעסענער אמעריקאנער איך פארשטע־לען. דערפאַר האָבן מיר א ריין אָרגאַ־ניזירט קולטור לעבן, פאראן א נעץ טע טיקע, גרעסער און קלענערע קולטור־אינסטיטוציעס, ביבליאָטעקן קורסן שולן, טעאטער־סטודיעס, פאראיינען — אלץ מאסן אָרגאַניזאציעס, אין וועלכע עס ברויזט מיט לעבן, מיט דער פרייד פון שאפן, מען שעפט פון יונגע קוואלן קול־טורעלע פאָלקס ענערגיע. ניין, נישט־טע ביי אונז די געפאר פון א קולטור קרי־זיס.

— וועלכע זיינען די וויכטיקסטע קול־טור אינסטיטוציעס פון די אידישע מא־סען אין פוילן?

— קודם — די צענטראלע אידישע שול אָרגאַניזאציע, מיט איר נעץ פון אָפטיילונגען איבער'ן גאנצן לאנד, מיט איר נעץ פון מוסטערהאפטע שולן, אין וועלכע עס לערנען זיך פיר און צוואנ־ציג טויזנט קינדער און מיט איר "מע־דעם נאָסאָטאָריע" פאַר קינדער. די שול־אָרגאַניזאציע — דאָס איז די פרייד און דער שטאָלץ פון די אידישע ארבעטער־און פון אלע פארטגעשריטענע אידן אין פוילן. די צווייטע גרעסטע און וויכ־טיקסטע אינסטיטוציע איז די "קולטור־ליגע". דאָס איז א ריזיקע אינסטיטוציע מיט איבער הונדערט אָפטיילונגען אר־בערן גאנצן לאנד. איר טעטיקייט באַ־שטייט פון צוויי טיילן: זי האלט אויס און פירט אָן מיט'ן באַרימטן פאָלק אר־ניווערסיטעט אין ווארשע, וואו עס קו־מען פאַר, פאַר טויזנטער צוהערער סיס־טעמאטישע קורסן איבער פארשיידענע קעגנשטאנדן. זי האלט אויס א גרופּע לעקטאָרן, ניט ארויס געדרוקטע לעקציעס פאַר דער פראָווינץ, זי האלט אויס די באַרימטע קינסטלערישע טעאטער סטודי־עס פון דאקטאָר ווייכערט, זי שטיצט אונטער די בעסערע אידישע טעאטערן סיי דירעקט און סיי דורך דעם וואָס זי האָט געשאפן א ספּעציעלן אָרגאַן, דורך וועלכן עס ווערן מאָסנהאפט פארשפּרייט בילעטן. זי אָרגאַניזירט פארשידענע אויספלוגן אין ה. ג. מיט אין ווארט — די "קולטור ליגע" טוט אלץ כדי צו מאכן קולטורעלער, אינטערעסאנטער און אינהאלטפולער דאָס לעבן פון טויזנטער אידישע ארבעטער און פאָלקס מענשן.

דער צווייטער טייל פון איר טעטיקייט, דאָס איז דער פאָרלאָג "קולטור ליגע" — דער איינציקער גרויסער געזעלשאפט־לאכער אידישער פארלאג אין דער וועלט. דער פארלאג "קולטור ליגע" איז געשאפן געווארן מיט צען יאָר צוריק, אינ'ם תהו ובהו פון די ערשטע נאָך־מלחמה יאָרן, ווען פריוואטער קאפּיטאל האָט זיך בעסער רענטירט אין אנדערע מסחרים, ווי אין אידישע ביכער. דער ביכער מארק איז געווען פארלאָזט. מען האָט כמעט גארנישט ארויסגעגעבן. אָבער די אידישע מאסן זיינען געווען אנגע־לאָרן מיט אויפגעוואכטער ענערגיע, מיט פרישע קולטור באדערפענישן. מען האָט געראַטן אויף א געזעלשאפטלאכן אופן אָרגאַניזירן דאָס פארלאג וועגן. אָט די באדערפענישן האָבן געבוירן דעם פארלאג "קולטור ליגע". צען יאָר ראַנגלט זיך די "קולטור ליגע" מיט פינאַנציעלע שווע־ריקייטן, אָבער דאָך האָט זי אָנטוויקלט א אָלאָסאלע פארלעגענהייט טעטיקייט, ארויסגעבנדיק הונדערטער וויכטיקע, ווי־סענשאפטלאכע און בלעטעריסטישע ווערק, וועלכע האָבן א מאָנומענטאלע באדייטונג פאַר דער אידישער ליטעראַ־טור. דער פארלאג נוט סיסטעמאטיש ארויס יעדעס יאָר בערך הונדערט פאַר־שיידענע ווערק און א צאָל פון הונדערט טויזנט עקזעמפּלאָרן. לעצטנס האָט די "קולטור ליגע" אָנגעהויבן ארויסגעבן די "וואָכנשריפט", געוויידמעט ליטעראַטור און קולטור פראָבלעמען.

— ווי רופט זיך דער איצטיקער קריזיס אָפּ אויף דער מאטעריעלער לאגע פון די אידישע קולטור אינסטיטוציעס?

— זייער שלעכט. אלע די אינסטיטו־ציעס שטיצן זיך אויף זייערע מיטגלידער מאסן. די גוואלדיקע פאראַרעמונג פון דער לעצטע, האָט זיך געצויגן אָפּרופן אויף די אינסטיטוציעס. די שולן דאנגע־לען זיך מיט זייערע לעצטע כחות פאַר זייער קיום, אויף דער פארלאג לעבן איבער א שווערע צייט. אַרימקייט און הונגער האָבן פארשטעלערט דעם ביכער אומזאַץ. דאָס האָט דעם פארלאג אוועק־געשטעלט אין א קאטאסטראפאלער לאַ־גע.

— גלויבט איר אז אייער קאמפּיין אין אמעריקע און קאנאדע וועט העלפן דער "קולטור ליגע" אויסהאלטן דעם קריזיס?

— מיר פילן די אחריות וואָס ליגט אויף אונז. מיר ווייסן אז דער אונטער־נאנג פון דער "קולטור ליגע" וואָלט גע־ווען א שרעקלאכער קלאַפּ פאַרן קול־טור לעבן פון די אידישע מאסן אין פוילן — און אפשר ניט נאָר אין פוי־לען אליין. מיר טוען דאָס בעסטע וואָס מיר קאָנען. מיט'ן שיקן א דעלעגאט אין אמעריקע האָבן מיר נישט אויסן געווען צו זאמלען געלט, נאָר צו פאַר־שפרייטן דאָ די ביכער פון "קולטור ליגע". מיר גלויבן, אז די אידישע מאסן אין אמעריקע וועלן זיך גערן פארשאפן גוטע און נוצלאכע ביכער. העלפנדיק גלייכצייטיק דערמיט איינע פון די וויכ־טיקסטע קולטור אינסטיטוציעס אויסצו־האלטן די שווערע צייט.

— צי קאָנט איר זיך באקלאָגן, אז טאָראָנטאָ האָט זיך שלעכט אָפּגערופן אויף אייער קאמפּיין?

— אין אלגעמיין — ניין. אלע אינ־סטיטוציעס און פערזאָנען, מיט וועלכע איך בין געקומען אין באַרירונג, האָבן זיך אויפן וואַרעמסטן אופן אָפּגערופן אויף מיין מיסיע.

אויף מיין לעצטער פראגע, וואָס הערט זיך מיט אלע איבעריקע אידישע קול־טור אינסטיטוציעס אין פוילן? — האָט ה' א. זינלבוים געענטפערט: — אונ־זער שמועס האָט זיך אזוי אויך פאַר־צוינגן, ווען די אנדערע אינסטיטוציעס וועט אונז נאָך אוראי אויסקומען צו רעדן.

—(::)—

א סאָוועטישער וויץ

אויף דער פארזאמלונג האָט דער רעדנער געערערט וועגן דעם, אז דער ראָטן־פארבאנד מיט אנשטריינגען אלע זיינע כחות און מיט זיין טעכניק, מיט זיין אינדוסטריע דערייגן אמעריקע:

— חברים, האָט געזאָגט דער רעדנער, דאָס דאָרף זיין אונזער אמביציע! מיר דארפן ניט נאָר דערייגן אמעריקע, נאָר אפילו איר איבעריגן. חברים, לאָמיר זיך נעמען דערייגן אמעריקע און אריבערייגן.

אויף דער פארזאמלונג איז אויך געווען א קליינשטעטלדיקער איד, וואָס האָט קרובים אין אמעריקע, האָט ער זיך אָפּגערופן צום רעדנער:

— איך וואָלט אייך וועלן, חבר, עפעס פרעגן . . .

— אדרבא, פרעגט . . .

— איך וואָלט וועלן וויסן — האָט ער געזאָגט צום רעדנער—אויב איך וועל דער־יאָגן אמעריקע, צי וועל איך זיך מעגן דאָרטן אָפּשטעלן? . .

די טרעגער פון די משיחישע באַוועגונגען ביי אידן

אן אָפּהאנדלונג פון אלע באַוועגונגען פון משיחישער אויסלייזונג פון בר כוכבאַ ביז הערצלען

פון יוסף שפּירא

דער משיחישער אידעאל אין תנ"ך און תלמוד

צוליב דעם וואָס משיח איז אלעמאָל געווען די האָפענונג אויף דער ווייטער צוקונפט און ווייל דער דאָזיקער גלויבן האָט באדארפט געווען ברייגנען טרייסט און בטחון, איז דאָס פארשטענדלאך, וואָרום שוין פון ערשטן טאָג אָן, ווען אידן האָבן אָנגעפאנגען א לעבן אלס פאָלק, איז שוין געווען דער משיחישער אידעאל.

דאָס אידישע לעבן אלס פאָלק, פאנגט זיך אָן פון דעם טאָג וואָס מען האָט צוגעזאָגט אברהמ'ן אז זיינע קינדער וועלן קריגן דאָס לאנד, נאָך איידער עס איז געווען דאָס פאָלק און איידער עס האָט געהאט דאָס לאנד — דאָס אליין צייגט שוין, אז פון דעם ערשטן טאָג אָן, האָט דאָס אידישע פאָלק באדארפט געווען לעבן מיט דעם גלויבן אין דער שיינער צוקונפט.

עס איז פאראן א פארגלייך צווישן יציאת מצרים און די גאולה פון לעתיד לבא. ווערט משה באצייכנט אלס דער ערשטער אויסלייזער און משיח אלס דער לעצטער אויסלייזער. עס זיינען פאראן פיל זאכן אין וועלכע משיח איז געגלייכן צו משה'ן, אזוי ווי משה איז דערצויגן געווארן ביי פרעה'ן, צווישן די שונאים פון זיין פאָלק, אזוי וועט משיח זיצן ביי דעם טויער פון רוים. צווישן די וואָס האָבן חרוב געמאכט דאָס אידישע לאנד.

משה האָט זיך באוויזן צו זיינע ברידער אין מצרים און זיי אָנגעזאָגט, אז די גאולה איז נאָענט און האָט נאָכדעם געמוזט פארשווינדן פאר א געוויסער צייט, אזוי וועט משיח זיך אויף אויסבאהאלטן נאָך דער ערשטער פאָכ־געזאָגנען פון מדין קיין מצרים אויף אן אייזל, אזוי וועט אויף משיח קומען אויף אן אייזל.

עס זיינען פאראן פיל פסוקים אין דער תורה און אין נביאים ראשונים, וועלכע ווערן אויסגעטייטשט, אויף דער ראָלע וואָס דאָס אידישע פאָלק, שפּילן אין יענע טעג ווען אלע פעלקער וועלן זיך אין דעם מקנא זיין.

נאָך יעקב אבינו האָט געזאָגט דעם "קץ". ער האָט דאָס אָבער ניט געטאָרט אויסזאָגן, איז פון אים די נבואה צוגענומען געווארן. ער האָט אָבער געזאָגט עטלא־כע ווערטער, וועלכע וועלן אויסגעטייטשט, אז דערמיט האָט ער געמיינט, אז משיח וועט אויסקומען אין דער צייט פון דוד המלך, דאָס זיינען די ווערטער:

לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו.

עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים.

(עס וועט ניט אָפּטאָן קיין הערשער פון יהודה און קיין געזעצגעבער פון די וואָס וועלן פון אים אָפּשטאמען, ביז עס וועט קומען קיין שילה (און די כונה איז אויף משיח'ן) וועלן זיך צו אים פארזאמלען פעלקער).

אפילו אין דעם מויל פון בלעם'ן, וועלכער איז געקומען שילטן די אידן און איז געווען געצוואונגען זיי צו בענשן, ליינט מען אריין ווערטער, וואָס זיינען אָנגעווענדעט פאר יענער ווייטער צוקונפט:

אראנו ולא עתה, אשורנו ולא קרוב

דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל . . .

(איך זע אים אָבער ניט יעצט, איך קוק אויף אים ער איז אָבער ניט נאָענט, עס וועט אויפשיינען א שטערן פון יעקב און עס וועט אויפשטיין א הערשער פון ישראל...) — ער וועט אָבער זיין דער יורש פון אלע פעלקער און וועט האָבן גרויס דערפאָלג.

נאָך די שווערע פסוקים פון דער תוכחה קומען אויף די טרייסט ווערטער "אין דיין נאָט וועט דיר ווידער דערבארימען און וועט דיר צוזאמענזעמען פון צווישן אלע פעלקער . . . און דיין נאָט וועט דיר צוריקבריינגען אין דעם לאנד, וואָס דיינע עלטערן האָבן גע'ירש'ט און דו וועסט זי ירש'ען און וועט דיר נאָך פארבעסערן אין פארמערן ווי דיינע עלטערן".

אזוי איז דער משיחישער נעראַטיוו ניט געקומען מיט אמאָל, נאָר ער איז אנטוויקלט געווארן צו ביסלאך, נאָך אין יענע טעג, ווען דאָס פאָלק, האָט נאָך ניט געהאט זיין ערשטע היים און אין די ערשטע טעג פון זיין זעלבסטשטענדיקייט.

פיל האָט צו טאָן דערמיט אפשר דאָס, וואָס שוין ביים אריינקומען קיין ארץ־ישראל האָט זיך דאָס אידישע פאָלק אָנגעשלאָגן אין פיל שווערקייטן. באלד נאָך דעם טויט פון יהושע בן נון, זיינען די שבטים, נאָך ביים איינגעוואָרצלן אין לאנד, באפאלן געווארן פון פארשיידענע שכנים זייערע, וועלכע האָבן געזוכט צו פארניכטן זיי און זיי האָבן אלעמאָל געשריען צו גאָט, ביז עס איז געקומען דער איינגעגעבן שול אין קולט פון דער צארי־מיט דער איינגעגעבן שול אין אמעריקע, משה איז געווען דער ערשטער אנטפאָלגער פון דער ווייטער אידישער פאָלקס־אויסלייזער.

עס דעמאָנסטרירט אויך אז אין אלע צייטן האָט דער אויבערשטער אויסגעקליבן אן אויסלייזער פון דער אידישער מאסן, אז דער אויבערשטער האָט